

TÖRNSKATESTUDIER I NORDÖSTRA SKÅNE 2000-2002

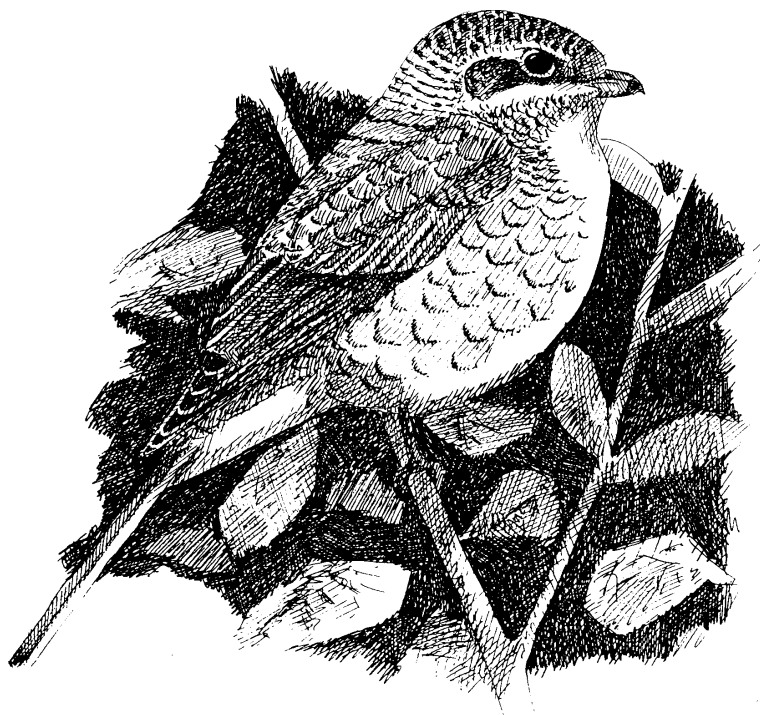
Meddelande nr. 29 från Nedre Helgeåns Fågelstation

Niklas Jeppsson

Bakgrund

Törnskatan är en art som har minskat i stora delar av Europa under de senaste hundra åren (Tucker och Heath 1994). I Sverige var beståndet relativt stabilt åtminstone fram till 1950-talet varefter en minskning blev märkbar. Denna har varit tydligast i västra Sverige och beståndet i den östra delen bedömdes stabilt ända fram till 1980-talet. Totalt har törnskatebeståndet reducerats till ca en tredjedel sedan 1975 om man går efter resultat från häckfågeltaxeringen (Svensson m fl 1999). Törnskatan finns uppsatt på den lista av arter som EU-länderna har förbundet sig att skydda genom "Fågel-

direktivet", Natura 2000, där det bland annat står att länderna skall "Tillse att områden som ingår i nätverket får den skötsel de behöver, samt övervaka att deras naturvärden bevaras så att tillståndet för berörda naturtyper och arter förblir gynnsamt även i fortsättningen.". Tidigare har törnskatan studerats på andra håll i Sverige avseende habitatval, födoval och jaktmetoder (Olsson 1995a), häckningsbiologi (Olsson 1995b), båda i Östergötland samt revirpreferens i Uppland (Söderström 2001). Syftet med föreliggande studie i NÖ Skåne har varit att undersöka dels förekomsten i området och dels jäm-

Törnskata, Johan Lorentzon

föra revirtätheten på olika lokaler. Nedan presenteras några av resultaten hittills. Studien förväntas fortsätta även kommande säsonger.

Metod

Törnskatan inventerades i 8 områden i NÖ Skåne under åren 2000-2002 (tabell 1). Områdena valdes ut så att de var relativt stora, biotopmässigt enhetliga och potentiellt attraktiva för törnskator (dvs halvöppna marker). Under år 2000 besöktes främst lokalen N. Fäladen (norra och mellersta delen) vid 7 tillfällen mellan 18 juni och 15 juli under totalt 15 timmar. Detta år ägnades främst åt att konstatera häckningar genom bofynd och att samla in häckningsdata.

Under år 2001 gjordes endast sporadiska besök på nya tänkbara häckningslokaler. Under år 2002 utfördes enkla inventeringar av flera lokaler; Mosslunda, hygge vid Mosslunda, Gyetorp, Fjälkinge backe, N. Fäladen och Odersberga. Vid besöken notera-

des antalet fåglar i området. Områdena mättes in med GPS för arealbestämning samt beskrevs grovt avseende karaktär, förekomst av träd och buskar, stengärdsgårdar, örtvegetation, skogsbrunn mm. Under 2001-2002 var kriteriet för säkert revir; hane uppvaktande hona vid ett tillfälle eller stationär hane vid två besök samt sannolikt revir; en stationär hane vid ett tillfälle.

Revirtäthet räknades ut genom antalet revir dividerat med arealen för det inventerade området. Revirtäthet kategoriserades sedan in i kategorierna låg ($0 < x < 0,3$ revir/ha), medel ($0,3 = x < 0,6$ revir/ha) alt. hög ($0,6 = x$ revir/ha).

Resultat

Under år 2000 hittades och följdes 11 häckningar i N. Fäladen (norra och mellersta delen) samt hittades ytterligare ett revir, dock utan att boet kunde lokaliseras. Totalt kunde 41 boungar ringmärkas. För uppgifter om häckningarna se tabell 2.

Tabell 1. Inventerade områden 2000-2002. Medelkoordinat anger en koordinat för en punkt ungefär mitt i området.

Lokal	Inventerat år	Medelkoordinater
(1) Barum	2001	O 1408188, N 6223023
(2) Fjälkinge backe	2000, 2002	O 1405120, N 6214996
(3) Gyetorp	2002	O 1415976, N 6211940
(4) Hygge vid Mosslunda	2000, 2002	O 1392204, N 6206483
(5) Mosslunda	2002	O 1392708, N 6205969
(6) Norra Fäladen (norra delen)	2000, 2002	O 1398416, N 6192866
(7) Norra Fäladen (mellersta delen)	2000, 2002	O 1398250, N 6192620
(8) Odersberga	2001, 2002	O 1398984, N 6223226

Tabell 2. Häckningsbiologiska data för törnskata vid N. Fäladen (norra och mellersta delen) år 2000.

Bo nr.	Boplats	Höjd över marken (m)	Antal ägg	Antal rötägg	Ring- märkta	Skattad ålder vid ringmärkning	Antal märkta
1	hagtorn	0,90	6	0	9/7	8 dagar	6
2	en	0,90	6?	?	21/6	7 dagar	6
3	en	0,70	6?	0	21/6	8 dagar	4
4	en	1,30	6	0	9/7	11 dagar	5
5	en	1,30	4	0	-	-	-
6	en	1,10	6	?	-	-	-
7	en, sälg	0,80	?	?	21/6	9 dagar	5
8	en	0,70	5	0	15/7	9 dagar	5
9	en	0,40	3	0	28/6	6 dagar	3
10	en	1,30	5?	1	25/6	9 dagar	4
11	en	1,10	4	1	15/7	6 dagar	3
Totalt							41

Tabell 3. Områdesstorlek, antalet par och revirtäthet för de år 2000-2002 inventerade områdena.

Lokal	År	Areal (ha)	Antal revir	Täthet (revir/ha)	Täthet (låg/medel/hög)
(1) Barum	2001	28,6	0-1	0-0,03	låg
(2) Fjälkinge backe Fjälkinge backe	2000	13,1	1	0,1	låg
	2002	13,1	0	0	låg
(3) Gyetorp	2002	28,1	4	0,1	låg
(4) Hygge vid Mosslunda Hygge vid Mosslunda	2000	5,8	1-2	0,2-0,3	låg-medel
	2002	5,8	3	0,5	medel
(5) Mosslunda	2002	20,7	7-8	0,3-0,4	medel
(6) Norra Fäladen (n) Norra Fäladen (n)	2000	11,4	9-10	0,8-0,9	hög
	2002	11,4	4-8	0,4-0,7	medel-hög
(7) Norra Fäladen (m) Norra Fäladen (m)	2000	5,4	2	0,4	medel
	2002	5,4	3-5	0,6-0,9	medel-hög
(8) Odersberga Odersberga	2001	17,5	ca 9	0,5	medel
	2002	17,5	5-9	0,3-0,5	låg-medel

Totalt hittades 13-15 revir i 4 områden under år 2000, 9-10 revir i 2 områden under 2001 och 26-37 revir i 7 områden under 2002 (tabell 3). Revirtätheten varierade mellan 0,03 och 0,9 revir/ha.

Områdesbeskrivningar:

För att helt kort beskriva områdena kan *Barum* anges som en naturbetesmark med stengården och buskar av hassel, nypon, slån men total avsaknad av enar. *Fjälkinge backe* är en betesmark med endast spridda buskar av nypon och hagtorn. *Gyetorp* är en naturbetesmark med buskar av bland annat nypon, hagtorn, björk, slån och andra träd och buskar, samt förekomst av enar. *Hygget vid Mosslunda* är som namnet anger ett hygge med planterade granar (höjd ca 1,80 meter). Lokalen *Mosslunda* är en naturbetesmark med buskar av hagtorn, nypon, enar mm. Båda områdena på *Norra Fäladen* präglas av enbuskar medan området *Odersberga* är en gammal betesmark som planterats med granar vilka i delar av området nått upp till ca 4 meter medan i andra delar, pga dålig etablering, är betydligt lägre och glesare.

Diskussion

Biotopval

Olsson (1995a) anger buskrika betesmarker och hyggen som viktiga häckningsbiotoper för törnskatan. Dessa två biotoper användes vid 67% (betesmark 52% och hygge 15%) av 229 häckningar i Östergötland trots att dessa biotoper endast utgjorde ca 10% av arealen i det undersökta området. I denna studie så utgjordes områdena 1, 2, 3, 5, 6 och 7 av buskrik betesmark medan 4 av ett planterat hygge. Dessutom var område 8 betesmark som

planterats igen med granar och liknar i flera avseenden ett planterat hygge. Höga revirtätheter hittades i betesmark (N. Fäladen) medan medelhöga tätheter hittades på granplanterad betesmark (Odersberga). Både buskrika betesmark och unga granplanteringar (på hygge eller betesmark) tycks vara betydelsefulla för törnskatan såväl i NÖ Skåne som i andra delar av landet.

Revirtäthet

I denna studie varierade revirtätheten från 0,03 till 0,9 revir/ha. Den höga tätheten är fullt jämförbar med de uppgifter om höga tätheter som finns presenterade i litteraturen; 0,54 par/ha i optimal biotop i Schweiz, ca 1,0 par/ha i Moldavien, 0,55 par/ha i Tjeckoslovakien, 0,35-1,3 par/ha i Polen och 2,4 par/ha på Öland i Sverige (referenser i Cramp och Perrins 1993).

Höga tätheter av törnskaterevir hittades på N. Fäladen (norra och mellersta delen) vilka båda har relativt täta bestånd av enbuskar. Mosslundaområdet har en måttlig täthet på revir. Dessa är ganska väl spridda i området även om de kortaste avstånden mellan reviren hittades i just enbuskområdena. Gyetorp hade låg täthet om man tittar på området i helhet. Av de fyra paren som hittades under 2002 var två belägna i enbuskmarkerna i väster och de övriga två i enbuskmarkerna i öster. I båda fallen gränsade de två reviren till varandra. De mellanliggande områdena utan enbuskar hyste inga törnskaterevir. Detta indikerar vikten av enbuskar för att törnskatan skall trivas. Val av boplats studerades bara på Norra Fäladen år 2000. Eftersom lokalen domineras av enbuskar är det kanske föga överraskande att de flesta

bona hittades i just enbuskar. Olsson (1995b) anger för 243 bofynd i Östergötland 22% av bona lagda i enbuskar, 22% i nyponbuskar och 21% i slånbuskar medan Söderström (2001) anger 65% av bona lagda i slån, 14% i enbuskar och 10% i nyponbuskar vid en studie i Uppland. Utifrån denna undersökning i NÖ Skåne tycks enbusken vara viktig för törnskatan, dock inte helt avgörande eftersom medelhög täthet även hittades i Odersberga, en lokal som helt saknar enbuskar. Det samma gäller även för hygget vid Mosslunda även om detta område är litet och underlaget för täthetsberäkning är i underkant. Vid en studie i Uppland fann man ett positivt samband mellan besättning av revir och mängden slån i reviret (Söderström 2001).

Alla de besökta lokalerna präglas av frisk gräsmark. Vid tillfälligt besök på Drakamöllans naturreservat under 2001 noterades den totala frånvaron av törnskator i enbuskbestånd på sand-

hed/sandstäpp. Liknande förhållanden noterades vid ett tillfälligt besök på Brösarps norra backar under 2002. Dock fanns det törnskaterevir på Drakamöllan men båda dessa låg i skogsbyn med friskare gräsmark och mer vegetation i fältskiktet. Enligt Cramp och Perrins (1993) finns det i England (eller fanns eftersom arten numera är sällsynt där) tendens för törnskatan att häcka vid ytvatten som bäckar och pölar eftersom dessa attraherar insekter. Det krävs fortsatta studier (av text boplatsval) i NÖ Skåne för att få ytterligare klargöra törnskatans preferenser vid häckning och för att vidare dra slutsatser om vilka miljöbetingelser som är viktiga för arten.

Tack

Ekonomiskt bidrag erhöles från Alvins fond (förvaltas av Natuvårdsverket). Tack till Hans Cronert för synpunkter på manus samt till Jonas Grahn på Länsstyrelsen i Skåne för hjälp med kartunderlag och arealberäkningar.

Referenser:

- Cramp, S. och Perrins, C.M. 1993. Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. Volume VII. Oxford University Press.
- Olsson, V. 1995a. The red-backed shrike *Lanius collurio* in southeastern Sweden: Habitat and territory. *Ornis Svecica*, 5:31-41.
- Olsson, V. 1995b. The red-backed shrike *Lanius collurio* in southeastern Sweden: Breeding biology. *Ornis Svecica*, 5:101-110.
- Svensson, S., Svensson, M. och Tjernberg, M. 1999. Svensk Fågelatlas, Stockholm.
- Söderström, B. 2001. Seasonal change in red-backed shrike *Lanius collurio* territory quality – the role of nest predation. *Ibis*, 143:561-571.
- Tucker, G. M. and Heath, M. F. 1994. Birds in Europe: their conservation status. Cambridge, U.K.: BirdLife International.